

Змістовий модуль IV

Банківська діяльність

Тема 7. Банківська система в умовах глобалізації

План

Глобалізація банківської діяльності. Сфери міжнародного банківського бізнесу.

Іноземний капітал у банківській системі, його форми, переваги та ризику. Ризик країни.

Взаємодія банківської системи з міжнародними фінансовими організаціями.

Рекомендована література [3,5,6,8,12].

Глобалізація банківської діяльності. Сфери міжнародного банківського бізнесу.

На сучасному етапі розвитку світового господарства, під впливом процесів лібералізації, інтеграції та глобалізації, відбувається активний розвиток сфери банківських послуг у більшості регіонах і країнах світу.

Сьогоднішня фінансова система характеризується посиленням конкуренції між банківськими установами, появою конкурентів в особі інших фінансових посередників, впровадженням нових та модифікацією традиційних банківських послуг, швидким розвитком інформаційних технологій, зростанням та урізноманітненням потреб суб'єктів господарювання і населення в банківському обслуговуванні, підвищенням потреб та вимог клієнтів до якості банківського обслуговування.

Варто відзначити також, що відповідно до теперішнього етапу еволюції міжнародного ринку банківських послуг характерними є такі особливості як:

універсалізація банківської діяльності;

лібералізація державного регулювання банківської сфери;

розширення територіальної сфери діяльності банків;

посилення конкуренції на ринку між банками і небанківськими фінансово-кредитними установами та підвищення ролі нецінових методів конкурентної боротьби;

розширення асортименту банківських послуг спрямоване, з одного боку, на поліпшення якості обслуговування клієнтів, а з іншого, – на диверсифікацію прибуткових статей банку, що дає змогу отримувати дохід навіть при змінах ринкової кон'юнктури та падінні попиту на окремі види послуг.

Становлення сучасної світової банківської системи це результат тривалої концентрації й централізації банківського капіталу, а міжнародні банки стали інституційною основою переливу капіталів, яка зазнала еволюційних змін у процесі збагачення форм і видів міжнародних економічних відносин.

Сучасні банки щодня здійснюють великі транскордонні угоди, їхні клієнти можуть бути з різних країн, і гроші, що вони одержують від банків у вигляді кредитів, відсотків тощо, можуть використовуватися де завгодно. Місцезнаходження банків часто не відіграє принципової ролі. Всі банки світу складають, по суті, одну банківську систему. Цей процес змін у характері банківських і фінансових послуг прийнято називати глобалізацією.

Основними суб'єктами міжнародної банківської справи сьогодні є транснаціональні банки (ТНБ) – головна організаційна форма транснаціонального банківського капіталу. Головним напрямком розвитку міжнародного банківського бізнесу стала транснаціоналізація банківської діяльності, розвиток та укріплення позицій транснаціональних банків (ТНБ) на міжнародних фінансових ринках.

ТНБ сформовані переважно на базі великих універсальних комерційних банків розвинених країн світу. Експерти ООН до транснаціональних відносять банки з активами не менше 2 млрд дол. і власною мережею філій не менше ніж у п'яти іноземних державах. Головний принцип і ціль діяльності транснаціональних банків – мобілізувати будь-які кошти там, де це найбільше зручно і дешево, і переказати їх туди, де їхнє використання обіцяє найбільшу вигоду.

Основними функціями транснаціонального банку є:

фінансове, консультативне й інформаційне обслуговування ТНК усіх нефінансових секторів економіки у своїй країні й за кордоном;
кредитування держав;
обслуговування ринку євровалют; участь у фінансуванні діяльності міжнародних кредитно-фінансових організацій;
фінансування іпотек; розрахункове обслуговування населення;
інформаційний бізнес; обслуговування ринку цінних паперів тощо.

Діяльність ТНБ характеризується високою питомою вагою міжнародних операцій (більше 50 %), глобалізацією у географічному плані, універсальністю послуг. На сьогодні ТНБ як міжнародні банківські монополії досягли такого рівня міжнародної концентрації та централізації капіталу, який дає їм змогу брати участь в економічному розподілі міжнародного ринку позичкових капіталів і кредитно-фінансових послуг. До найбільших ТНБ, відносять «Commerzbank», «Reiffeisenbank», «UniCredito», «Erste Bank AG», «Banka Iritesa», «Societe Generale», «Calyon Bank», «ING Bank», «Citigroup» та інші.

Стратегії посилення конкурентних позицій транснаціональних банків на міжнародних фінансових ринках включають:

забезпечення найвигіднішої унікальної позиції транснаціонального банку на глобальному ринку, шляхом міжнародних злиттів і поглинь;
налагодження партнерських взаємовідносин між провідними транснаціональними банками на основних регіональних фінансових ринках з метою уникнення надмірної конкуренції, яка може набувати руйнівного характеру, шляхом інвестиційної діяльності;
досягнення оптимального балансу між традиційними і новими банківськими продуктами, який забезпечується інноваційними стратегіями.

В умовах глобалізації значно збільшилася частка нових банківських послуг з кредитування транснаціональних корпорацій. Так, великі банки з розгалуженою міжнародною мережею надають клієнтам право обирати країну, валюту і процентну ставку кредиту. Такий тип кредитування одержав назву мультивалютної кредитної лінії. Велику популярність здобувають мультиопційні кредитні лінії – поєднання звичайних кредитних ліній із правом позичальника обирати різні інструменти фінансового ринку, що дозволяє клієнтові обирати із широкого кола банківських продуктів і послуг найбільш

дешеві джерела фінансування.

Загалом же, на сучасному етапі розвитку міжнародної економічної системи можна виокремити наступні особливості розвитку міжнародного ринку банківських послуг: універсализація банківської діяльності; глобалізація та інтернаціоналізація банківських капіталів; зменшення кількості банків; активізація процесів злиття та поглинання направлення політики банків не стільки на залучення нових клієнтів, скільки на збереження вже існуючої та керування мотивом процвітання власного клієнта; розвиток нетипових раніше для комерційних банків видів послуг, передусім консультаційних; інтенсивний розвиток банківських інформаційних технологій.

В силу політичних процесів та економічної нестабільності наша держава не встигає за загальносвітовими тенденціями розвитку процесів транснаціоналізації, що не дає їй можливості бути повноцінним суб'єктом, а не об'єктом, міжнародної фінансової діяльності. Відсутність в Україні власних потужних ТНБ значно послаблює її позиції на міжнародній фінансовій арені та обмежує конкурентоспроможність всієї економіки.

Стратегічними напрямками міжнародної діяльності вітчизняних банків, є такі:

на основі сприятливої кон'юнктури світового ринку нарощувати власні інвестиції за кордоном, кооперуючи зусилля з підприємствами, продукція яких користується попитом на відповідних зовнішніх ринках; провести лібералізацію закордонної діяльності комерційних банків; якісно удосконалювати структуру, географію, форми, характер і види операцій закордонної мережі банку.

Необхідними умовами інтеграції вітчизняних банків у міжнародну фінансову систему є:

забезпечення політичної та економічної стабільності, відсутність якої є основною вадою інтеграції економіки України у світове господарство; досягнення фінансової стабільності, конвертованості гривні і розвиток міжрегіональних внутрішніх грошово-кредитних, валютних, фондового ринків; адаптація банківської системи України до міжнародних рекомендацій в сфері регулювання та нагляду; здійснення уніфікації та стандартизації банківського законодавства України відповідно з законодавством європейських країн та вимогами Базельського комітету.

Іноземний капітал у банківській системі, його форми, переваги та ризики. Ризик країни.

Зважаючи на тенденції глобалізації у розвитку світових фінансових ринків, присутність іноземного капіталу в банківських секторах країн, що розвиваються, є об'єктивною реальністю. Іноземні фінансово-банківські групи мають підтримувати відповідний рівень своєї прибутковості, тому цілком зрозумілим і прогнозованим є їх прихід до банківських секторів країн Центральної та Східної Європи, динаміка розвитку яких є значно вищою, ніж у розвинутих країнах Європи.

Протягом останніх років банківський сектор України суттєво змінився, передусім структурно - приплив іноземного капіталу значною мірою скоригував

стратегії розвитку місцевих банків. Останні змушені трансформуватися - змінювати наявні організаційні структури на досконаліші, розширювати спектр послуг, проводити ребрендинг - і зрештою ставати привабливішими та відкритішими для клієнтів.

У сучасному світі нараховується понад 100 країн, де існують ті чи інші обмеження доступу іноземних банків на внутрішні ринки банківських послуг. Головною причиною існування таких обмежень здебільшого є те, що національна банківська система розглядається не лише в аспекті її суто економічних функцій, а й у геоеконічному і стратегічному аспектах як чинник фінансової безпеки держави.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про режим іноземного інвестування» для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності. Таким чином, банки, які належать іноземному капіталу, мають діяти у рамках національного правового поля. Тобто забезпечувалась лібералізація доступу іноземного капіталу до вітчизняної банківської системи.

Зважаючи на це, слід урахувувати той фактор, що власники іноземного капіталу, розпоряджаючись ним, передусім керуватимуться власними інтересами, а не пріоритетами розвитку економіки та банківської системи України. Тому вирішення питання про форми та масштаби розширення присутності іноземного банківського капіталу на вітчизняному ринку банківських послуг має підпорядковуватись стратегічним цілям соціально- економічного розвитку, підвищення національної конкурентоспроможності, економічної безпеки, зміцнення грошово-кредитної системи України.

У законодавстві України унормовано саме поняття «іноземний банк». Так, банком з іноземним капіталом визначається банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвесторові, становить не менше 10%. Для відкриття на території України дочірнього іноземного банку слід інвестувати 10 млн. євро – мінімальну суму, необхідну для відкриття банку, що є достатньо привабливою пропозицією для іноземних інвесторів.

Серед основних факторів, що сприяли значній активізації діяльності іноземних банків в Україні, можна виділити такі: позитивні структурні зрушення у вітчизняній економіці та високі темпи зростання ВВП; активне зростання попиту на банківські послуги з боку населення; розширення зовнішньоекономічних зв'язків українських підприємств; можливість отримання високих прибутків; вступ до Світової організації торгівлі та дотримання всіх вимог щодо лібералізації доступу іноземного банківського

Світовий досвід засвічує, що для дієвого регулювання процесу зростання присутності іноземних банків необхідно чітко усвідомлювати мотиви їх входження у країну, серед яких:

- прагнення до захоплення нових ринків і отримання високого прибутку;
- можливість використання потенціалу розвитку ринку роздрібних банківських послуг;
- необхідність обслуговування бізнес-структур з материнської країни, створення умов для репатріації їхніх прибутків;
- використання сприятливішого регуляторного середовища в умовах неповного впровадження міжнародних стандартів банківського регулювання, порівняно слабкого нагляду і ліберального ліцензування;

прагнення до розширення бізнесу, яке складно реалізувати в материнській країні через велику конкуренцію і обмеженість вільних ресурсів.

Аналіз мотивів угод і поглинань в банківському секторі України дозволяє зробити висновок, що важливими факторами, які обумовлювали зацікавленість в купівлі українських банків, були високі темпи зростання ВВП, перспективи розвитку роздрібного сегменту, недостатньо розвинений банківський сектор і низький рівень проникнення банківських послуг, а також певне перенакопичення капіталу в банківському секторі країн ЦСЄ та не зовсім сприятливі ринки інших країн СНД, які, як правило, були захищені від конкуренції високою ціною входу на ринок. Загалом тенденція входження іноземних банків на український ринок гармонує з природним просуванням міжнародних банківських груп на схід в пошуках нових можливостей для зростання.

Фінансова криза стала індикатором, який дозволив встановити значення іноземних банків для економіки України.

Активне проникнення іноземного капіталу у вітчизняний банківський сектор несе в собі як позитивні наслідки, так і певні ризики, які можуть призвести не лише до зміни структури банківського сектору, а й спричинити неконтрольовані наслідки для економічної системи держави.

До позитивних моментів функціонування банків з іноземним капіталом в Україні можна віднести такі:

Залучення іноземного капіталу в банківську сферу позитивно вплине на економіку України, прискорить процеси розвитку фінансових ринків, розширить спектр банківських послуг та їх якість.

Швидке впровадження передових технологій банківської діяльності, зокрема використання досвіду фінансового менеджменту, антикризового управління; запровадження зарубіжного досвіду управління ризиками.

Можливо матиме місце здешевлення кредитних ресурсів у довгостроковій перспективі та зростання строків їх надання.

Зростання обсягу кредитних ресурсів та посилення стабільності їх джерел. Іноземні банки з вищою капіталізацією, на відміну від місцевих, будуть спроможні здійснювати кредитну діяльність навіть під час економічного спаду.

Надання поштовху розвитку конкуренції та прискорення процесу реформування банківського сектору.

Зменшення можливості відмивання «брудних» коштів.

Поліпшення банківського нагляду і регулювання банківської діяльності.

Підвищення кваліфікаційного рівня банківських працівників, оскільки вони будуть вимушені працювати за європейськими стандартами надання банківських послуг.

Серед негативних моментів виділимо такі:

Діяльність філій іноземних банків може створювати додаткові ризики для банківської системи, серед основних слід виділити ризик банкрутства материнського банку, ризик спекулятивної діяльності, політичний ризик.

Присутність іноземних банків може послабити позиції ще недостатньо розвинутої банківської системи України. Місцеві банки, які не спроможні на рівних конкурувати з іноземними банками, - банкрутують, що може призвести до фінансової нестабільності. Іноземні банки завдяки конкурентним перевагам «відбирають» найприбутковіші вітчизняні

ринки та клієнтів, залишаючи місцевим банкам обслуговування інших (більш ризикових) клієнтів, збільшуючи загальний рівень ризиків їх портфелів [7; с. 4-5].

Іноземні банки можуть нав'язувати модель деформованого розвитку, коли цілі іноземних банків не збігаються з соціально-економічними пріоритетами країни.

Іноземні банки можуть проводити лише спекулятивну діяльність не надаючи повного спектра якісних банківських послуг.

Отже, зростання кількості банків з іноземним капіталом має більше позитивних наслідків, сприяючи поглибленню економічної інтеграції України з розвинутими країнами. Але не слід забувати, що головною проблемою у діяльності філій іноземних банків є недосконалість законодавства у частині визначення інструментів впливу, за необхідності на діяльність філії, яка не є юридичною особою. Недостатніми є механізми притягнення до відповідальності у разі ліквідації філії або материнської компанії, що може призвести до фактичної незахищеності клієнтів-резидентів, які обслуговуватимуться у філії. Відсутність добре підготовленого законодавчого підґрунтя для діяльності філій іноземних банків неминуче призведе до збільшення ризиків на фінансовому ринку України.

У цілому тенденції розвитку банківської системи в умовах глобалізації можна визначити як позитивні, але одним з важливих питань її розвитку має стати посилення взаємозв'язку з реальною економікою. Тільки такий взаємозв'язок може забезпечити її дієвість та стабільність функціонування.

Взаємодія банківської системи з міжнародними фінансовими організаціями.

Банківська система України співпрацює з наступними міжнародними фінансовими організаціями:

Міжнародний Валютний Фонд (International Monetary Fund) є міжнародною фінансовою організацією, яка була заснована в 1944 році. До її складу входять 188 країн.

Фонд має статус спеціалізованої установи ООН і його метою є регулювання валютно-кредитних відносин країн-членів та надання їм допомоги при дефіциті платіжного балансу шляхом надання коротко- і середньострокових кредитів в іноземній валюті.

Україна стала членом МВФ відповідно до Закону України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» від 3 червня 1992 р.

Україна з 1994 р. активно співпрацює з МВФ, використовуючи його фінансові і технічні ресурси з метою досягнення макроекономічної стабілізації та створення необхідних передумов для проведення економічних реформ. Таке співробітництво здійснювалось переважно в рамках реалізації 8 спільних програм – STF (системна трансформаційна позика), «Stand-By» (стабілізаційна позика), Механізм розширеного фінансування (позика на підтримку розвитку), попереджувальний «Stand-By».

Після двох років «паузи» у відносинах, у лютому 2014 р. Уряд України звернувся до МВФ з проханням розпочати переговорний процес щодо підготовки нової кредитної угоди між Фондом та Україною. 30 квітня 2014 р. Рада

директорів МВФ затвердила нову спільну програму «стенд-бай» на наступні 2 роки у сумі 17,1 млрд. дол. США, з яких у 2014 р. отримано два транші – у травні у розмірі 3,2 млрд. дол. США та у вересні у розмірі 1,4 млрд. дол. США.

У січні 2015 р. досягнуто домовленості про розширення фінансової підтримки України шляхом заміни існуючої програми МВФ stand-by на довготермінову програму Extended Fund Facility (EFF).

11 березня 2015 р. Ради директорів Міжнародного валютного фонду прийняла рішення щодо переходу на довготермінову програму розширеного кредитування (EFF) і виділення Україні 17,5 млрд. дол. США. Ця чотирирічна програма передбачає фінансування заходів з економічної і фінансової стабілізації України.

Перший транш кредиту в обсязі 5 млрд. дол. США поступив в Україну у березні 2015 р.

31 липня 2015 р. відбулось чергове засідання Ради Директорів МВФ, під час якого було ухвалено рішення щодо виділення Україні другого траншу у розмірі 1,7 млрд. дол.

Група Світового банку

Група Світового банку утворена 27 грудня 1945 року з метою надання фінансової і технічної допомоги країнам, що розвиваються. Світовий банк представляє собою акціонерне товариство, акціонерами якого є 186 країн- членів. Україна набула членства у Групі Світового банку у 1992 році відповідно до Закону України від 3 червня 1992 р. №2402-ХІІ. Україна, як учасник- акціонер Світового банку, має 0,77% акцій.

Серед міжнародних кредитно-фінансових організацій Світовий банк є другим, після МВФ, кредитором України. Ресурси цієї організації використовуються для підтримки державного бюджету, здійснення інституційних та структурних реформ, підготовки та реалізації довгострокових інвестиційних проектів, які відповідають пріоритетним напрямам економічного розвитку України.

Співробітництво зі Світовим банком здійснюється на основі прийнятої у лютому 2012 року Стратегії партнерства з Україною на 2012 -2016 рр., яка спрямована на допомогу Уряду у реалізації програми економічних реформ та інтеграції з ЄС.

За роки співробітництва Світовий банк затвердив для України 50 позик загальним обсягом 10,1 млрд. дол. США, з яких отримано 7,4 млрд. дол. США. Значна доля цих коштів, була позиками на структурні перетворення та реформування фінансового сектора і подальший розвиток банківської системи.

10 березня 2014 року Рада директорів Світового банку ухвалила рішення про готовність надати додаткові кредитні ресурси на підтримку реформ в нашій державі у розмірі 3 млрд. дол. США.

На сьогодні на стадії реалізації перебуває 12 проектів, метою яких є модернізація інфраструктури, зокрема проекти з реабілітації гідроелектростанцій, передачі електроенергії, розвитку міської інфраструктури, покращення автомобільних доріг та безпеки руху, підвищення енергоефективності, в т.ч. у секторі централізованого тепlopостачання, розвитку міської інфраструктури, модернізації системи соціальної підтримки населення України, поліпшення охорони здоров'я.

Європейський банк реконструкції та розвитку

ЄБРР (European Bank for Reconstruction and Development) – міжнародна фінансова організація, діяльність якої спрямована на фінансування економічних реформ у країнах Східної Європи з метою їх переходу до ринкової економіки. Банк заснований у 1991 році. На сьогодні членами ЄБРР є 65 країн. Україна є членом ЄБРР з серпня 1992 року відповідно до Указу Президента України «Про членство України в Європейському банку реконструкції та розвитку» від 14.07.92 № 379.

ЄБРР працює лише на комерційних засадах. Банк надає тільки цільові кредити під конкретні проекти приватним і державним структурам на потреби розвитку економіки (60% позичкових засобів спрямовуються у приватний і 40% у державний сектор).

ЄБРР є Адміністратором двох міжнародних фондів - Рахунку ядерної безпеки і Чорнобильського фонду «Укриття», з яких фінансуються проекти міжнародної технічної допомоги з підготовки Чорнобильської АЕС зі зняття з експлуатації і перетворення об'єкта «Укриття» в екологічно безпечну систему.

Ключові проекти у державному та муніципальному секторах в Україні, які заплановані для фінансування ЄБРР у теперішній час:

проект з побудови Пан'європейського коридору на користь «Укравтодор» (з відповідним паралельним фінансуванням за рахунок Європейського Інвестиційного Банку);

розширення Програми сприяння торгівлі (Trade Facilitation Programme), яка дає можливість українським банківським установам підтверджувати через ЄБРР відповідні торгівельні документарні інструменти;

проект модернізації газокompресорних станцій на трубопроводі Уренгой-Помари-Ужгород (з паралельним фінансуванням за рахунок Європейського Інвестиційного Банку);

низка проектів у галузі комунального господарства та енергозбереження за програмою Східно-європейського партнерства з енергоефективності на навколишнього середовища («Eastern Europe Energy Efficiency and Environment Partnership – E5P»)

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

Розкрит'є особливості еволюції міжнародного ринку банківських послуг в умовах глобалізації.

Охарактеризуйте сфери і напрями міжнародного банківського бізнесу.

Окресліть позитивні і негативні моменти існування іноземного капіталу в банківській сфері.

З якими міжнародними фінансовими організаціями співпрацює вітчизняна банківська система?